

वैज्ञानिक भूमिसुधार तरीका

लेखक प्रकाश पौड्याल

डा बट्टी पोखेल र सोमल घिमिरेको क्रान्तिकारी कि वैज्ञानिक भूमिसुधार लेख पढेपछि त्यस्मा केही थप्नलाग्यो । लेखमा भनीएभै नेपालको राजनीतिमा भूमिसुधार सम्बन्धी मुदा कुनै नौलो हैन । तर समाधान गर्ने वैज्ञानिक उपायको बारेमा भने ज्यादै कम लेखन र पढ्न पाईन्छ । जबसम्म हामी यो समस्यालाई राजनीतिवाट माथी उठेर ब्यवहारीक र वैज्ञानिकरुपमा छलफल गर्दैनौ तबसम्म यो समस्या समाधान हुन सक्दैन । सामन्तरुवाट जग्गा लिएर जग्गा नभएकाहरुलाई बाड्ने राजनीतिक भाषण गर्न जती सजीलो छ ब्यवहारमा त्यो काम अत्यन्तै कठिन र अबैज्ञानिक छ र आर्थिक रुपमा हानीकारक छ । जती सरकार आए सबैले यस मुद्यालाई समाधान गर्ने भन्दा पनि राजनैतिक फाईदा लीने उधेश्यले प्रयोग गरेका कारण यस्को समाधान अहिले सम्म नभएको हो ।

नेपालको जनसंख्या प्रत्येक दिन बड्दैछ । परिवार टुक्क्रीने र भिन्द हुने क्रम बड्दैछ । विश्वको सबैभन्दा वडी जनसंख्या भएको राष्ट्रसंगको खुला सिमाना को नकारात्मक प्रभाव

दिन प्रतिदिन बड्दो छ । यस्ता विभिन्न कारणले भुमीहीन परिवारको संख्या बडिरहेको छ । यस्तोमा कुनैपनी राजनीतिक पार्टीले भुमीहीन र सुकुमबासीहरुलाई घर जग्गा बाड्छु भन्दै हिड्छ भने त्यो एउटा कुर्सीमा जान बाडेको फोस्रो सपना बाहेक केही हैन । त्यस्मा कसैले विश्वास गनु हुदैन । बरु त्यस्को सट्टा ससकारले यस्ता भुमीहीन परिवारको लागी रोजगारी सृजना गर्ने, ब्यवसाय गर्न सहुलीयत ऋण उपलब्ध गराउने, ब्यवहारीकरुपमा घरभाडा सम्बन्धी नियम कानुन बनाउने र निजी क्षेत्रलाई कन्डोमोनीम (धेरैतले धरमा केही कोठा वा एउटा तल्ला किनेर बस्ने ब्यवस्था) वा एपार्टमेन्टको बिकासमा अघी बड्न प्रोत्तास्तीत गर्ने जस्ता योजना ल्याउनु उपयुक्त हुन्छ ।

नेपालमा भूमिसुधारकोलागी सबैभन्दा पहिले भुमिलाई तीन समुहमा विभाजन गर्न आवश्यक देखीन्छ । जस्मा पहिलोमा आवासीय क्षेत्र, दोस्रोमा कृषी क्षेत्र र तेस्रोमा प्राकृतीक क्षेत्र तोक्नु पर्दछ । त्यसपछी यी तीनै क्षेत्रमा उपभोक्ता समुह गठन गर्नु पर्दछ र निम्न क्षेत्रको

उध्येश्य अनुसार बिभीन्न उपाय प्रयोग गर्नु पर्दछ ।

आवासीय क्षेत्रमा भूमिसुधार गर्ने उपाय :
सहरी क्षेत्रमा भएका पुराना र सागुरा बस्तीलाई एकिकृत गरी उपभोक्ता समुह गठन गर्नु पर्दछ । जस्तो काठमान्डौको असन क्षेत्रमा घरहुनेहरूले आपसमा मिलेर निजी संस्था खोल्ने र उक्त क्षेत्रलाई सोहि उपभोक्ता समुहले मात्र प्रयोग गर्न पाउने गरी आवास क्षेत्र, ब्यापार क्षेत्र र मनेरन्जन क्षेत्रको रूपमा पुन निर्माण गर्ने । पर्याप्त जग्गा निकाल्न सकेसम्म धेरै तल्लाभएको घर र ब्यापारीक भवन निर्माण गर्नु पर्दछ । मानौ असनका पचास घरधुरी मिलेर समुह बनाएमा उनीहरूको पचास घर भत्काएर एउटा पचास तले एपार्टमेन्ट, एउटा पांचतले डिपार्टमेन्टल स्टोर जस्ता ब्यापारीक भवन निर्माण गर्ने र बांकी भएको जग्गामा पार्क बनाउने । एक परिवारलाई एक तल्ला भागलगाउने । उक्त ब्यापारीक भवनबाट आएको नाफा तीनै पचास परिवारले समानूपातीक रूपमा बाडेर लीने र सस्थाको रूपमा सरकारलाई राजश्व तीर्ने ।

कृषीयोग्य क्षेत्रमा भूमिसुधार गर्ने उपाय :
वरीपरी खुल्ला भएका जग्गाका जग्गाधनीहरू मिलेर सामुहिक संस्था खोल्ने । प्रत्येक जग्गाधनी

संग भएको जग्गाको क्षेत्रफलको राम्रो संग अभीलेख राख्ने । सोही अभीलेखको आधारमा शेयर बितरण गर्ने । त्यसपछी उक्त सबै जग्गालाई एउटै सिमानाभीत्र ल्यन्डस्केपीगं गर्ने र आपसी सहमती र जग्गाको भौगोलीक बिशेषतको आधारमा बैज्ञानीक तरीकाले कृषीपालन गर्ने । उक्त कृषीपालन बाट भएको नाफालाई शेयर स्वामीत्वको आधारमा बांडफांड गर्ने र सस्थाको रूपमा सरकारलाई आवश्यक राजश्व तीर्ने ।

प्राकृतीक क्षेत्रमा भूमिसुधार गर्ने उपाय :
क्षेत्रीय स्तरमा उपभोक्ता समुह गठन गरेर भौगोलीक बिशेषताको आधारमा सामुहिक वन, पार्क, बन्यजन्तु आरक्षण, पर्यटकीय क्षेत्र जस्ता आर्थीकलाभ पनि हुने र पर्यावरणमा पनि सुधार हुने क्षेत्रमा विवास गर्न सकिन्छ । आर्थीक लाभ गर्ने तरीकाले ब्यवसायीक वन, ब्यवसायीक पर्यटन, ब्यवसायीक पार्कमा बिकास गर्ने र उक्त नाफा उपभोक्ता समुहले आपसमा बाड्ने ।

यसरी बिभीन्न क्षेत्रमा भूमिसुधार गरेमा यसले राष्ट्रीय स्तरमा कृषी उत्पादन बडाउन, पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्न, स्वस्थ र निरोगी जनसक्ती निर्माण गर्न, पर्यटन ब्यवसायमा बिकाश गर्न ठुलो योगदान दिन्छ । बिश्वका ठुला क्षेत्रफल भएका विकसीत राष्ट्रले

समेत समाधान गर्न नसकेको क्रान्तीकारी
भूमिसुधार नेपाल जस्तो सानो क्षेत्रफल भएको
राष्ट्रकोलागी चुनौतीको विषय हो । बैज्ञानिक
भूमिसुधारमा हामी ढिलो भैसक्यौं ।